

ג ל י ז נ ו ת ל ע י ר ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
ע ו ו כ י ס ב י ד י ד"ר ב ה מ כ ה ל י ב ו ב י ן - ש ב ת ה ע ש ר י ס ו א ח ת

שמיני (תשכ"ב)

הפשרה לפרשת ה"חדש"

שמות י"ב א - כ

א. שאלה כללית

החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה.

רסנ"ו י"ב ב' ד"ה "החדש הזה לכם ראש חדשים"
... וטעם "החדש הזה לכם ראש חדשים" שימנו אותו ישראל חדש הראשון,
וסמנו ימנו כל החדשים: שני ושלישי עד תשלום השנה בשנים עשר חדש,
כדי שיהיה זה זכרון בגט הגדול, כי בכל עת שבזכיר החדשים יהיה היום
בזכר; ועל כן אין לחדשים שם בתורה, אלא יאמר (סמ' י"ט א') "בחדש
השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים", ואומר (במד' י' י"א) "ויהי
בשנה השניה בחדש השני בעשרים בחדש בעלה העגן" וכן (במד' כ"ט)
"ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא קדש יהיה לכם", וכן כלם.
וכמו שתחיה הזכירה ביום השבת במנוחתנו מסנו "אחד בשבת"
ו"שני בשבת" כאשר אפשר: כך הזכירם ביציאת מצרים במנוחתנו החדש
הראשון והחדש השני והשלישי לגאולתנו, שאין המנין הזה לשנה, שהרי
תחילת שנותינו מחדשי, דכתיב (שמות ל"ד כ"ב) "וחג האסיף - תקופת
השנה", וכתיב (שמות כ"ג ט"ז) "וחג האסיף - בצאת השנה באספך את
מעשר סך השדה";

אם כן כשקרא לחדש ניסן - "ראשון" ולחדשי - "שביעי", פתרון
ראשון לגאולה ושביעי אליה.
וזה טעם (י"ב ב') "ראשון הוא לכם" שאינו ראשון בשנה אבל
הוא ראשון לשם, שקרא לו לזכרון גאולתנו.

וכבר הזכיר רבותינו זה הענין ואמר (ירושלמי ראש השנה א' ב';
בראשית רבה מ"ח ט') "שמות חדשים עלו עמנו מבבל, כי מתחילה לא היו
להם שמות אצלנו, והסיבה בזה, כי מתחילה היה מנהגם זכר ליציאת מצרים,
אבל כאשר עלינו מבבל ונתקיים מה שאמר הכתוב (ירמ' ט"ז י"ד - ט"ז)
"ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל, מארץ מצרים, כי אם חי
ה' אשר העלה ואשר הביא את בני ישראל מארץ מצרים" * חזרנו לקרא החדשים
בשם שנקראים בארץ בבל. להזכיר כי שם עמדנו ומשם העלנו הש"י, כי אלה
שמות "ניסן" "אייר", ואלתם שמות פרסיים ולא ימצאו רק בספרי בניאי
בבל ובמגילת אסתר, ולכן אמר הכתוב (אסתר ג' ז') "בחדש הראשון - הוא
חדש ניסן", כמו (אסתר ט') "תפיל פנך הוא הגורל". ועוד היום הגויים
בארצות פרס ומדי, כך הם קוראים אותם: "ניסן" ו"תשרי" וכלם כמובן.
והנה נזכיר בחדשים הגאולה השנית, כאשר עשינו עד הנה בראשונה.

ד' יוסף אלנן ספר העיקרים מאמר ג' פרק ט"ז.

... מצאנו בימי עזרא שבטלו מנין החדשים מניסן, שהיו מונין כן כפי
משפטי התורה, לפי שכתוב: "החדש הזה לכם ראש חדשים", ראשון הוא לכם
לחדשי השנה" והיא מצוה ראשונה שבצונו ישראל, כי אע"פ שתשרי ראש השנה
למנין שנות העולם, כמו שאמר הכתוב "וחג האסיף בצאת השנה" (סמ' כ"ג ט"ד),
וסמנו מנין לשמיטין וליובלות, צותה תורה למנות מנין החדשים מניסן
בכל השבועותיהם, לפי שאז יצאו ישראל ממצרים והיתה תחילת צמיחת האומה,
וכן תמנה היא גם כן כל השבועותיה מניסן.. (ומביא את הפסוקים שהביאם
הרמב"ן לעיל), ואין לחדשים שמות במשפטי התורה, אבל ראוי שיהיה שם שני
שלישי רביעי חמישי ששי שביעי לניסן, זכר ליציאת מצרים, וזהו שאמר הכתוב
(סמ' י"ב ב') "ראשון הוא לכם לחדשי השנה" כלומר: למנין החדשים. תמנו
מניסן, אע"פ שלמנין השנים ראוי למנות מתשרי. כמו שאמרנו.

וכאשר עלו מבבל, ואז לעשות זכר לגאולה השניה ועשו זה בשני דברים:
האחד שהניחו כתב עברי ובהויו להם כתב אשורי, זכר שגלו לאשור ונגאלו
משם. וכן אמרו רבותינו... (וטאריך בענין הכתב האשורי).

וכן עשו דבר אחר זכר לגאולה השנית, והוא שהניחו סלמנות מנין החדשים מניסן, כמו שהיו רגילין למנות זכר ליציאת מצרים, וחזרו למנות מנין אחר לחדשים, וזהו שאמרו רבותינו ז"ל "שמות החדשים עלו עמהם סבל", כלומר שהיו מונין החדשים בשמותם שהיו מרחשון כסלו כמו שהיו מונין אותם באשור (=בבל) זכר לגאולה השנית, ולא "שני", "שלישי". כאשר בתחילה, וכן כתב הרמב"ן ז"ל בפרשת בא אל פרעה.

ונראה מזה כי הם הבינו שצו מנין החדשים היה זמני, ר"ל כל עוד תתמיד הגאולה החיא, אבל אחר שגלו שנית ונגאלו משם ונצטרו על ידי ירמיהו (כ"ג ז') "לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפון", ראו להניח המנין שהיה זכר ליציאת מצרים וחזרו למנות מנין אחר מתשרי לשנות העולם, והשאירו שמות החדשים שעלו עמהם מן הגולה זכר לגאולה השנית...

* (אין פסוק כזה, הרמב"ן - או מתיק כתב ידו - ערבב שני פסוקים מירמיהו: ט"ז ס"ו ומן כ"ג ח)

* כונתו לפרשו לעשרת הדברות כ' ה' ר"ה זכור... ובמכילתא (שם) ר' יצחק אומר: לא תהא מונה, כדרך שהאחרים מונים, אלא תהא מונה לשם שבת. ופרושה, שהגויים מונין בימי השבוע לשם הימים עצמם, יקראו לכל יום שם בפני עצמו, אן על שמות המשרתים - כנוצרים - , או שמות אחרים שיקראו להם, וישראל מונין כל הימים לשם שבת, אחד בשבת, שני בשבת, כי זו מצוה שנצטוו בו לזכרו תמיד בכל יום, וזה פשוט של מקרא.

- (1) הסבר את המקומות בדברי הרמב"ן המסומנים בקו. (גם את המקום מתוך פ' יתרו!)
- (2) מהי לפי דעת הרמב"ן הסיבה לכך, שאין בתורה שמות לחדשים, ושיש להם שמות בספרי המקרא המאוחרים: בזכריה, בעזרא ונחמיה, בסגילה אסתר ?
- xx (3) מה הראיה שמביא הרמב"ן משני הפסוקים בשמות על חג האסוף (כ"ג ט"ז; ל"ד כ"ב)?
- (4) לשם מה סתמך הרמב"ן כאן על דבריו בפ' יתרו, מה הראיה משם?
- (5) מה מוסיף ר' יוסף אלבו על דברי הרמב"ן בענין מנין החדשים בבית ראשון ובבית שני?
- x x (6) כיצד מפרש הרמב"ן את הכפל שבפסוקנו "החדש הזה לכם ראש חדשים" - "ראשון הוא לכם לחדשי השנה"?

ב. י"ז ושטרס"ה את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאוהיכם מארץ מצרים.

רש"י ד"ה ושטרס"ה את המצות
שלא יבואו לידי חסוך, מכאן אמרו: תפח - הלטש בצונן. ר' יאשיה אומר: אל תהי קורא "את המצות" אלא "את המצות", כדרך שאין מחמיצין את המצות, כך אין מחמיצין את המצות, אלא אם באה לידך - עשה אותה מיד.

ראב"ע ד"ה ושטרס"ה
תנה צרה להיות המצות שמורים מימות הקציר.

רשב"ם ד"ה ושטרס"ה את המצות.
לאכלם ביום הזה לזכרון, "כי בעצם היום הזה הוצאתי...". ולא הספיק נציקם לחמץ, כדכתיב (י"ב ל"ט) "ויאפו את הנצק אשר הוציאו מצרים עוגות מצות, כי לא חמץ, כי גורשו מצרים...".

חזקוני ד"ה ושטרס"ה את המצות.
יש מפרשים שלא תפסוק סכס אכילת מצות לדורי דורות, דוגמת (בסדנ' ג'): "את קרבני לחמי לאשי... - תשמרו לחקריב לי במועדו".

- (1) מה הקשה לכל המפרשים הנ"ל בפסוקנו ?
- x (2) מה התנדל בין ראב"ע לבין רשב"ם ומה היא מעלתו של כל אחד משני הפירושים?
- (3) מדוע אין ראיתו של חזקוני במדבר כ"ח - ראיה מוכיחה?
- xx (4) מפרשי רש"י כלם תמהים על רש"י שהביא את דברי המדרש.

וכן אומר בעל נר אריה:
מאי ענין זה לזה שתולה המצוה במצה... ומכל שכן שדבר הימה שרש"י הביא מדרש זה תוך פרושו והוא רחוק מאד מפשוטו!

התוכל למצוא סיבה - למה לא הסתפק רש"י כאן בפשוטו ותוסיף את דברי המדרש?